

Тримвний словник з лінгвістичної термінології

Українсько-російсько-угорський словник лінгвістичної термінології / К. Адягаші, О. Паламарчук, О. Снитко Г. Стрельчук, Г. Балаж, Н. Білик, М. Шевченко. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 521 с.

Годі переоцінити значення гарного словника, як перекладного, так і будь-якого іншого для науковців, викладачів, студентів, школярів, широкого кола читачів. Кожне з таких видань, підготовлене на відповідному фаховому рівні, є цінним внеском у вітчизняну та світову науку та культуру. Це добре розуміють зокрема науковці мовних та ін. вищих учбових закладів, для яких ці потреби є повсякденними. Особливо плідні результати може дати міжнародна співпраця на цьому терені. Назвімо задля прикладу двомовні тезаурусні словники «Українсько-угорський» та «Угорсько-український»*, що постали завдяки спільним зусиллям українських та угорських вчених Ніредьгази, Києва та Ужгорода, і які заповнили лакуну, що існувала в перекладознавстві на цьому терені. Серед багатомовних словників можемо назвати також «Русско-украинско-венгерский фразеологический словарь» (уклад. В. Лавер, І. Зыкань. – К., 1985). Принагідно згадаймо видання з останніх років, а саме «Угорсько-український тематичний словник» (Київ, 2011 р.), підготовлений викладачем і перекладачем Василем Гуслеєм та видавцем Вадимом Карпенком. Обсяг вказаного словника складає 16 000 термінів, він побудований за розділами з різноманітних теренів життя людини та довкілля, її природного та соціального буття.

Із згадуваних причин можемо назвати подією появу 2011 р. тримвного словника під назвою «Українсько-російсько-угорський словник лінгвістичної термінології», укладеного лексикологами двох університетів – Київського національного університету ім. Тараса Шевченка та Дебреценського університету ім. Лайоша Кошута, а саме Кларою Адягаші, Ольгою Паламарчук, Оленою Снитко, Галиною Стрельчук, Габором Балажем, Наталією Білик, Мирославою Шевченко. Видання опубліковано у

* *Ukrán-magyar szótári adatbázis* – Українсько-угорський словник / szerk. Udvari I; munkatárs. Kótyuk I., Abonyi A., Hegyes A., Káprály M. stb. – Nyíregyháza, 2000 – 2003. – K. I–VI. *Magyar-ukrán szótár*. Угорсько-український словник / szerk. Udvari I.; főmunkatárs: Kótyuk I.; munkatársak: Hegyes A., Musketik L.; közreműködők: Abonyi A., Káprály M., Káprály N., Rományuk R., Szofilkánics J.. – Nyíregyháza, 2005–2006. – K. I. : A–Ly. – 916 p.; K. II. : M–Zs. – 717 p.

видавництві КНУ. Як відомо, обидва вищі заклади мають у своєму складі потужні славістичні осередки, зокрема кафедри, де окрім навчання проводиться наукова та перекладацька робота. В КНУ окрім кількох кафедр української та російської спеціалізації це кафедра слов'янської філології, очолювана упродовж багатьох років О. Паламарчук та кафедра польської філології (Р. Радишевський), які підготували багатьох спеціалістів зі славістики, організували чимало конференцій, до прикладу, тут щороку проводяться Міжнародні славістичні читання пам'яті академіка Леоніда Булаховського і видається щорічник «Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур». У Дебреценському університеті ім. Лайоша Кошута вже понад 60 років викладають слов'янські мови, нині у складі Інституту славістики (директор Йозеф Горетіть) діють дві кафедри: російської мови та літератури (зав. Клара Адягаші) та польської мови та літератури (зав. Ласло Надь Калман). Доктор філологічних наук Клара Адягаші, координатор видання з угорського боку, вивчає теоретичні питання компаративного мовознавства, слов'янсько-турецькі-фінно-угорські мовні зв'язки, слов'янську історичну фонетику, словотворення, лексикологію, діалектологію* та ін. Університети здавна підтримують зв'язки, так, свого часу в Дебрецені працювали т. зв. лекторами (викладачами практичних курсів) української мови викладачі КНУ О. Ковач-Костинська, С. Мельник, Л. Мушкетик та ін.

Щодо самого Словника, то він містить понад 7000 сучасних українських термінів (іншомовних та інтернаціональних). До словникового реєстру включено різноманітні лексичні одиниці з різних теренів мовознавства – фонетики, фонології, морфонології, морфології, синтаксису, лексикології, стилістики, словотвору, історії української мови, діалектології, теорії комунікації. Видання розпочинається передмовою трьома мовами, де подано необхідні пояснення для користування словником, далі – алфавіт трьома мовами, а потому слова у вигляді таблиці з трьох стовпчиків: українською, російською, угорською мовами.

Поряд із загальноживаними термінами у словниковій статті вміщено й синоніми до основного слова, до прикладу: лінгвістичний, *див. мовознавчий*. Марковане курсивом слово знаходимо у відповідній рубриці. Слова подано за алфавітно-гніздовим принципом, тобто до гніздового терміну додаються його найпоширеніші словосполучення. Зокрема, це може бути у випадку, коли українське слово самостійно не вживається.

* Адягаші К.; Мушкетик Л. Кодокопирование и другие механизмы языковой интерференции (по фрагментам письменных работ закарпатских студентов на русском языке) // Tractata Slavica.– Debrecen. 2011. – Т. III. – Р.143–155.

Напр. **сім'я**, с. мов, словотворча с. – семья, языковая семья, словообразовательная семья (с. 410). Навколо слова-домінанти групуються складені назви, їх може бути від одного до десяти й більше. Приміром, у гаслі **варіант** ми нарахували 35 підназв. У передмові знаходимо також пояснення основних скорочень, вживання дефісу, коми тощо.

Далі йдуть пояснення до російського та угорського перекладу. Зазначено, що здебільшого українське слово має однозначний російський та угорський відповідник. За наявності кількох, вони подаються за ступенем вживаності у мові. Заголовні слова на відміну скорочених в українському варіанті тут вміщують повністю, одне від одного відділяють комами, напр.:

кореляція корреляция korreláció, kölcsönös viszony, kölcsönosság (с. 164).

Угорська частина словникових статей часто містить, як бачимо, синоніми термінів, що пояснюється паралельним вживанням в угорській мові термінів, що походять від латинських оригіналів і є, по суті їхніми кальками: лабіалізація – labializáció, ажаккерекітес (с. 215). Однак саме це чинить значну подібність угорських і слов'янських термінів, хоча зазвичай таких слів у лексиці загалом є мало, що пов'язане із тенденцією угорської мови до вживання власних слів на позначення навіть інтернаціональних понять тощо. Збагачення синонімами пояснюється й аглютинативним характером угорської мови. Так, до слова «лексика» в угорській мові знаходимо відповідники «lexika, szókincs, szókészlet, szóállomány». Часто угорський стовпчик розширюється за рахунок розширеного тлумачення терміну, напр. на с. 174: **ідіома** – идиома – idioma, meghatározott nyelvből származó nyelvspecifikus kifejezés (ідіома, мовно-специфічний вираз, що походить з певної мови).

До Словника залучено найнеобхіднішу граматичну інформацію, зокрема закінчення родового відмінка однини, що, як відомо, є одним із найскладніших і має низку винятків з правила. Зокрема, тут відбито й чергування голосник у складах, нульовий відповідник голосних тощо. У реєстрі словника римськими цифрами маркуються слова-омоніми, тобто ті, що мають однакове написання, але різне значення. До прикладу, розмова I – конверсація; розмова II – разговор.

Щодо побажань на майбутнє, то в перспективі перевидання можна запропонувати укладачам додати наголос в українському та російському варіантах, що буде корисним зокрема для угорських користувачів. А загалом ми вважаємо, що Словник підготовлений на гарному фаховому рівні, він багатий спеціальною лексикою, зручний у користуванні і може активно використовуватися у різноманітній як теоретичній, так і практичній роботі з мовою. Словник є корисним не лише для кожної з національних наук, а й для компаративних лінгвістичних студій у цілому.

д.філол.н. Мушкетик Л.Г.